

Bezpieczeństwo ekonomiczne małych i średnich przedsiębiorstw

Economic security of small and medium sized entrepreneur

MAŁGORZATA PLECKA

STRESZCZENIE Artykuł przedstawia rozważania autora dotyczące funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw na rynku, w warunkach globalnej konkurencji i ich wpływie na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa. Autor szczegółowo omawia najważniejsze czynniki zagrażające funkcjonowaniu sektora MSP. Podkreśla w swoich rozważaniach znaczenie drobnej przedsiębiorczości w tworzeniu warunków dla stabilności ekonomicznej i gwarancji rozwojowych społeczności lokalnych. W czasie globalizacji i koncentracji kapitału niezbędna staje się, z jednej strony, właściwa polityka „nieprzeszkadzania” przedsiębiorcom w rozwoju, zabezpieczania równych warunków dla coraz silniejszej konkurencji ze strony przedsiębiorstw zagranicznych, znoszenia barier administracyjnych i prawnych, a z drugiej strony wprowadzanie odpowiednich zabezpieczeń dla pracobiorców, pragnących rozwijać swoje kwalifikacje i umiejętności, i tworzyć kapitał ludzki, który jest podstawą nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy.

SŁOWA KLUCZOWE: bezpieczeństwo ekonomiczne, małe i średnie przedsiębiorstwa, globalizacja, konkurencja

ABSTRACT

The article shows the author's thoughts on the functioning of small and medium companies in conditions of global competition and their influence on the economic security of the country. The author discusses in detail the most important factors that endanger the functioning of the SME sector. In his writing, he emphasises the meaning of small businesses in creating the conditions favourable to the economic stability and the the development guarantee of the local societies. In the age of globalisation and concentration of the assets the proper „do not disturb” policy becomes important and necessary for the proper development of the companies through the removal of the administrative, legal and financial barriers. However, it is also important to secure fair conditions for the constantly growing in strength foreign competition. The current social business responsibility is a necessary condition for the survival and the development of small and medium companies. It is then important to allow constant development of the companies, increase employment and create the climate for the

growth of qualifications and skills of the human capital which is the basis of the modern economy based on wisdom, through implementation of suitable protection.

KEY WORDS: economic security, small and medium sized, globalization, competition

WPROWADZENIE

We współczesnym świecie gospodarczym nie ma już złudzeń, kto przejmuje władzę na rynku, kto podejmuje decyzje i kto ustala warunki funkcjonowania przedsiębiorstw. Fakt, że międzynarodowe korporacje posiadają znacznie większą siłę rynkową niż małe i średnie przedsiębiorstwa, siłę, która umożliwiającą kształtowanie warunków konkurencyjnych na wielu rynkach nie jest już odkryciem. Pytaniem zasadniczym, które pojawia się w rozważaniach nad bezpieczeństwem ekonomicznym małych i średnich przedsiębiorstw jest jak sobie radzić na coraz trudniejszym rynku i czy taką sytuację na rynkach można uznać za bezpieczną dla rozwoju MSP.

Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego obejmuje obszar decyzyjny na płaszczyźnie gospodarczej, mającej zapewnić swobodę kształtowania procesów gospodarczych zgodnie z interesami narodu (państwa) (Kurek, 2004:18). Bezpieczeństwo ekonomiczne w mikroskali w literaturze przedmiotu najogólniej zdefiniowane mówi o takich warunkach rynkowych, które umożliwiają harmonijny rozwój, niezakłócone funkcjonowanie gospodarek (Książkowski, 2011:32), budowanie zrównoważonego dobrobytu obywateli państwa, wypłacalność gospodarstwa domowego lub przedsiębiorstwa (Żukrowska, 2013). Zasadnicze pytanie można postawić zatem: kto dyktuje warunki na rynku i czy możliwe jest mówienie o wolnej konkurencji w świecie, gdzie czołowe miejsca w rankingach przychodów ze sprzedaży zajmują międzynarodowe korporacje z siedzibą główną poza obszarem Polski w najbardziej dochodowych branżach.

Władza korporacji transnarodowych czy władza państwa, jaka jest rola państwa w kształtowaniu równych zasad na rynku krajowym we współczesnej gospodarce. Jakie znaczenie dla funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw krajowych będzie miał mechanizm *global governance*, który składa się z trzech grup podmiotów w zglobalizowanym porządku międzynarodowym: rządy państw i organizacji międzynarodowych, siły rynku reprezentowane przez korporacje transnarodowe oraz transnarodowe podmioty społeczeństwa obywatelskiego. Cechą charakterystyczną *global governance* jest odejście od hierarchicznych struktur w procesie podejmowania decyzji na rzecz usieciowienia powiązań pomiędzy podmiotami, tzw. sieci transrządowych i współpracy horyzontalnej (Piotrowski, 2012:3).

Zatem rola państwa (narodu) traci swoje dotychczasowe znaczenie jako głównego decydenta nie tylko w sprawach ekonomicznych ale również systemowych. Jak ważną rolę w procesach gospodarczych i kształtowaniu warunków funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku może pełnić państwo, dowodzą ostatnie wydarzenia związane z przetargiem na helikoptery wielozadaniowe dla Wojska Polskiego ogłoszonym przez Ministerstwo Obrony Narodowej.

Zamówienie na ok. 13 mld zł wygrało przedsiębiorstwo francuskie Airbus Helicopters, które dostarczy polskiej armii śmigłowce H225M Caracal. Co to może oznaczać dla polskich przedsiębiorstw PZL Świdnik lub Polskie Zakłady Lotnicze w Mielcu produkujących podobne maszyny? Utrata tak dużego zamówienia może jednoznacznie wstrzymać rozwój tych przedsiębiorstw, obniżyć przychody i zyski, i w najgorszym scenariuszu doprowadzić do likwidacji. Pomimo, że ww. przedsiębiorstwa można zakwalifikować do przedsiębiorstw dużych, jednak podwykonawcy w większości również utracą wraz z zamówieniami swoje potencjalne przychody i zyski. Społeczność lokalna utraci pracę a rynek utraci swoją chłonność. Faktem jest, że umowa przetargowa przewiduje zbudowanie montowni w Łodzi i zatrudnienie docelowo ok. 1000 osób, ale mimo to oznacza wejście trzeciego gracza na rynek, wzrost konkurencji i obniżenie poziomu zyskowności u wszystkich graczy. Innym problemem jest tworzenie miejsc pracy wymagających wysokospecjalistycznych kwalifikacji i czy zatrudnienie w tym obszarze znajdą pracownicy firmy Airbus Helicopters czy pracownicy krajowi, komu zostaną powierzone proste, niskopłatne zadania, i kto przejmie zysk? Ile na tym straci budżet państwa?

DEFINICJA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO

Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego, podobnie jak pojęcie bezpieczeństwa, nie jest jednoznacznie zdefiniowane. Poszczególne definicje różnią się od siebie zakresem i wagą postrzeganych zagrożeń. Chociażby zgodnie z kryterium przedmiotowym, w którym definiuje się między innymi bezpieczeństwo ekonomiczne, ujmuje się w jego ramach: bezpieczeństwo surowcowe, finansowe, technologiczne, rolne i żywnościowe. Warunki bezpieczeństwa ekonomicznego w literaturze przedmiotu różnią się również w warunkach pokoju i w warunkach wojny.

Najogólniej można przyjąć, że bezpieczeństwo ekonomiczne jest to taki stan rozwoju gospodarczego kraju, który poprzez optymalne wykorzystanie wewnętrznych czynników rozwoju, zapewnia wysoką sprawność funkcjonowania oraz zdolność do skutecznego przeciwstawienia się zewnętrznym naciskom mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych (Nowak, E., Nowak, M., 2011:89-100). Według R. Włoch (2009) bezpieczeństwo ekonomiczne państwa, jest to stan, w którym zapewnione są warunki

gospodarcze konieczne dla przetrwania, dobrobytu oraz zrównoważonego rozwoju społeczeństwa danego państwa, jak również jego instytucji.

Obie definicje podkreślają trzy aspekty bezpieczeństwa ekonomicznego państwa: stan zasobów, jakość technologii i ich wykorzystania oraz warunki do rozwoju. Ma to związek z klasycznym, ekonomicznym postrzeganiem rozwoju gospodarczego państwa, które jest funkcją ziemi, kapitału i pracy. Zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa może być również problem nierówności w dostępie do surowców, kapitału czy pracy, mając tutaj na uwadze szczególnie specjalistów w określonych dziedzinach, np.: inżynierów.

W koncepcji human security bezpieczeństwo jednostki definiowane jest jako zdolność państwa do zabezpieczenia egzystencjalnych potrzeb ludności oraz zagwarantowania jej dostępu do podstawowych dóbr publicznych: edukacji, służby zdrowia, infrastruktury, obrony narodowej i czystego środowiska.

K. M. Księżopolski za J. Sperlingiem i E. Kircherem wymienia trzy zidentyfikowane i oddzielne elementy bezpieczeństwa ekonomicznego. Pierwszym z nich jest zdolność państwa do obrony socjalnej oraz ekonomicznej struktury państwa, drugim, zdolność państwa do efektywnego regulowania rynku oraz utrzymania integralności społeczeństwa oraz trzecim, zdolność państwa do współpracy z innymi w celu ustanowienia międzynarodowego środowiska ekonomicznego, czego efektem ma być wzmocnienie współpracy w sektorze militarnym i wyciągnięcie korzyści ze współpracy gospodarczej (Księżopolski, 2004:18). W powyższych definicjach podkreśla się, że za bezpieczeństwo ekonomiczne społeczeństwa jest odpowiedzialne państwo. To właśnie państwo stanowi prawo i ustanawia reguły obowiązujące w życiu gospodarczym kraju oraz podejmuje decyzje ekonomiczne. Zatem należy uznać, że niezmiernie ważna jest rola państwa, jego siła gospodarcza i niezależność podejmowania decyzji w zapewnieniu bezpieczeństwa swoich obywateli, szczególnie w obliczu pogłębiającej się integracji regionalnej i globalizacji gospodarek narodowych. Należy również umiejętnie wspierać stabilizujące oddziaływanie międzynarodowej współpracy gospodarczej, nie uzależniając się jednocześnie od innych krajów i nie ograniczając swojej suwerenności ekonomicznej.

BEZPIECZEŃSTWO FUNKCJONOWANIA MSP W PROCESIE GLOBALIZACJI

Często postrzega się zagrożenia ekonomiczne związane z konkurencją różnych podmiotów na wolnym rynku. Kontrolowana konkurencja, nie jest groźna dla obywateli, gdyż wymusza racjonalność działania i często niższe ceny. Umiejętnie jednak wykorzystana jest bardzo niebezpieczną i skuteczną bronią. Może być zagrożeniem nie tylko dla przedsiębiorstwa, obniżając jego zyskowność i rentowność działania, a nawet istnienie, ale

również dla funkcjonowania państwa i jego obywateli. Niekontrolowana koncentracja kapitału wśród niewielu uczestników rynku regionalnego czy globalnego, umożliwia budowanie się struktur oligarchicznych i ułatwia ekspansję używając siły ekonomicznej z równą skutecznością co broń militarna. Zatem istotnie mogą oddziaływać na pozostałych uczestników rynku, czyli na sektor MŚP. W każdej gospodarce wolnorynkowej małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią fundament rozwoju gospodarczego. W Polsce sektor MŚP generuje blisko trzy czwarte PKB (71,8% w 2011 roku) (Instytut Badań i Rozwiązań B2B, luty, 2014) i stanowią ponad 99% wszystkich firm działających na rynku. Można powiedzieć, że małe i średnie przedsiębiorstwa z kapitałem narodowym stanowią najistotniejszą rolę w kształtowaniu się bezpieczeństwa ekonomicznego państwa i narodu.

Dlatego tak ważne jest aby procesy globalizacji nie odbywały się poza kontrolą obywateli i bez współdziałania społeczeństwa. Może to doprowadzić do zakłócenia zrównoważonego rozwoju gospodarczego, obniżenia się zamożności obywateli, co w konsekwencji może doprowadzić do niepokojów społecznych i sytuacji kryzysowych; zagrożona może być również suwerenność ekonomiczna państwa.

Proces globalizacji tworzy nową koncepcję zarządzania w skali świata, tworzy nowe globalne mechanizmy w zapewnianiu stabilności finansowej, jak również w regulowaniu międzynarodowych stosunków handlowych. Jednym z takich mechanizmów jest *global governance*. Koncepcja ta zakłada utworzenie trzech rodzajów sieci:

1. grupy krajów o wspólnych cechach ekonomicznych i społecznych (*centrum, półperyferie, peryferie*).
2. organów krajowych działających na szczeblu międzynarodowym, np.: Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Unia Europejska (Europejska Sieć Konkurencji).
3. organów krajowych różnych państw, które spotykają się bez dodatkowych pozwoleń wynikających z prawa międzynarodowego czy krajowego (Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego) (Piotrowski, 2012).

Główną cechą ww. koncepcji jest wzrost znaczenia podmiotów prywatnych, które wpływają na kształt prawa międzynarodowego (Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna ISO, Internetowa Korporacja ds. Przydzielonych Nazw i Numerów). Wspierają przedsiębiorstwa transnarodowe i międzynarodowe korporacje finansowe, które obawiają się możliwości ograniczania ich działalności poprzez rząd światowy czy rządy narodowe.

Niewątpliwie na bezpieczeństwo ekonomiczne państw wywarły dyrektywy tzw. konsensusu waszyngtońskiego (Staćzyk, 2004:59-61). Terminem tym zostało nazwane 10

elementów reform mających pomóc uzdrowić gospodarki państw, początkowo Ameryki Łacińskiej, a następnie krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Reformy miały obejmować: dyscyplinę fiskalną, w tym szczególną uwagę poświęcono mierzeniu deficytu budżetowego; przesunięciu wydatków publicznych i ukierunkowanie na dziedziny, które gwarantują wysoką efektywność poniesionych nakładów, przyczyniając się do poprawy struktury podziału dochodów, reformy podatkowe ukierunkowane na swojego rodzaju obniżanie krańcowych stóp podatkowych i poszerzanie bazy podatkowej, dyscypliny finansowej z naciskiem na liberalizację rynków finansowych w celu ujednoczenia stóp procentowych, utrzymanie jednolitego kursu walutowego na poziomie gwarantującym konkurencyjność, liberalizacja handlu, zapobieganie inflacji, likwidacja krajowych ograniczeń dla zagranicznych inwestycji bezpośrednich, prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych oraz gwarancja praw własności (Stańczyk, 2004: 61).

Według N. Chomskiego narzędzia wymienione w konsensusie waszyngtońskim prowadzą do: pełnego otwarcia granic dla inwestycji zagranicznych, wrogich przejęć (fuzja, sprzedaż lub likwidacja), dumpingowych cen swojego eksportu, prywatyzacji (zaniżona wartość), bankructwa krajowego przemysłu konkurującego na światowych rynkach, uzależnienia od importu, rozwijania zagranicznej struktury usługowej, medialnej i handlowej: sieci elektrycznej, telefonicznej, telewizyjnej, supermarketów i prasy, organizacji zagranicznej struktury bankowej prowadzącej politykę kredytową zgodną z dyrektywami centrali. Wszystkie te działania, w konsekwencji prowadzą do kształtowania się dualnej struktury gospodarki (wysokodochodowe przedsiębiorstwa są własnością zagraniczną) a nisko dochodowa produkcja rolna oraz MSP są własnością miejscowej ludności, co prowadzi do pogłębiania się różnic w poziomie życia (rozwarstwienie społeczeństwa), a co najważniejsze - jest elementem, który może uzależnić gospodarkę ekonomicznie od innych silniejszych gospodarek (Chomsky, 1999).

KONCENTRACJA KAPITAŁU CZYNNIKIEM OGRANICZAJĄCYM ROZWÓJ MSP

W rozważaniach nad wpływem globalizacji na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa ważne jest zwrócenie uwagi, na to iż pogłębianie się wzajemnych zależności nie zawsze prowadzi do proporcjonalnego rozwoju wszystkich państw. Procesom globalizacji bowiem towarzyszy wzrost centralizacji zarządzania produkcją i kapitałem w skali światowej. Powoduje to nieuchronnie do ujednoczenia światowej podaży i nierównego podziału dochodów.

Proces globalizacji prowadzi nieuchronnie do erozji suwerenności państwa w tradycyjnym

jego słowa znaczeniu. Oznacza on bowiem istotną zmianę proporcji sił oraz relacji między państwami a podmiotami pozapaństwowymi takimi jak choćby korporacje transnarodowe, instytucje finansowe czy organizacje pozarządowe. Ekonomisci są zgodni, że możliwości oddziaływania państwa na politykę wewnętrzną, szczególnie w aspekcie gospodarczym słabnie i bez transformacji strategii, celów i działań mogą spowodować utratę kontroli nad swym potencjałem i określającymi go zasobami. Ograniczeniu podlega także swoboda i autonomia państw (zarówno wewnętrzna jak i zewnętrzna) w zakresie definiowania swych interesów i realizowania odpowiedniej polityki gospodarczej.

Procesy globalizacyjne promują jednostki/państwa najsilniejsze, najsprawniejsze, najlepiej przystosowane. Prowadzi to w obecnym kształcie do nierównego podziału płynących z tych procesów korzyści, gdyż koncentracja zysków następuje w państwach/podmiotach gospodarczych wysoko rozwiniętych. Jest to zrozumiałe, gdyż nowoczesne technologie wymagają wysokich nakładów kapitału i wysokospecjalistycznej wiedzy. Państwa mające możliwość inwestowania w badania naukowe, gwarantują sobie przewagę technologiczną i tym samym bardziej dynamiczny rozwój. Odbywa się to jednak kosztem społeczeństw innych krajów, w których obywatele obserwując zachodzące zmiany w jakości życia, odczuwają narastanie poczucia niesprawiedliwości i umacnia się w nich przekonanie o nadmiernej eksploatacji ze strony państw-beneficjentów. Sytuacja taka może być jednym ze źródeł zagrożeń asymetrycznych (Madej, 2007) Poniższa tabela przedstawia przykład koncentracji kapitału w handlu w Polsce w 2014 roku.

Tabela 10 największych przedsiębiorstw handlowych w Polsce w 2014 w rankingu 100 największych firm w Polsce w 2014 roku

<i>L.p.</i>	<i>Nazwa przedsiębiorstwa</i>	<i>Przychody w mln zł</i>	<i>Miejsce w rankingu Forbes 2014</i>
1.	Jeronimo Martins – Portugalia – Marki (Biedronka, Hebe, Apteka na Zdrowie)	32 000	3
2.	Eurocash - Portugalia	16 538	8
3.	Grupa Metro AG – Niemcy	15 220	10
4.	Tesco – Wielka Brytania	10 818	17
5.	Lidl – Niemcy	10 000	20
6.	PSH Lewiatan - wchodzi w skład grupy Eurocash	7 859	29
7.	Carrefour - Francja	7 030	32
8.	Grupa Muszkietierów - Francja	4 790	55
9.	Żabka Polska - Czechy	4 117	64
10.	E. Leclerc - Francja	2 749	91

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.forbes.pl/100-najwiekszych-firm-w-polsce-2014,ranking,175066,1,1.html (dostęp 11.05.2015)

Powyższa tabela ukazuje jak istotną rolę w gospodarce odgrywają przedsiębiorstwa handlowe. W pierwszej setce największych przedsiębiorstw w Polsce wg rankingu Forbsa jest

aż 10 dużych przedsiębiorstw handlowych i co jest szczególnie ważne, nie ma wśród nich polskiego przedsiębiorstwa handlowego. Największa firma handlowa Jeronimo Martins (kapitał Portugalia) osiąga 32 000 mln zł przychodów ze sprzedaży, wyprzedzają ją tylko PKN Orlen największa polska firma z branży paliwowej osiągając 113 853 mln zł przychodów i PGNiG z 32 120 mln zł przychodu w 2014 roku. Bank PKO BP jest dopiero na 11 miejscu z wartością przychodu w wysokości 15 060 mln zł. Obowiązkowo należy w tym miejscu zaznaczyć, że handle obok przemysłu paliwowego, energetycznego i finansowego osiągają najwyższą marżę, są najbardziej zyskową działalnością w gospodarce.

Liberalizacja handlu utwierdza zatem nierównomierny rozwój gospodarczy świata, który według I. Wallersteina (2006) w ramach gospodarki światowej dzieli państwa na państwa centrum, peryferie i półperyferie. To rozwinięte państwa centrum wytwarzają produkty wysoko przetworzone czerpiąc surowce i taną siłę roboczą z mniej rozwiniętych peryferii. Półperyferie pełnią rolę pośrednika, które starają się dołączyć do grona państw wysoko rozwiniętych. Czy ta współpraca opiera się na wzajemnych korzyściach i wynikających z nich wspólnym rozwoju czy na wyzysku, można ocenić po stale pogłębiających się nierównościach ekonomicznych krajów świata i utrwalaniu obszarów biedy. W obecnej rzeczywistości można zaobserwować pogłębianie się przepaści między krajami Północy i Południa, co może doprowadzić do konfliktów zarówno między tymi regionami ale również wewnątrz krajów, np.: obecna sytuacja w Grecji. Na pogłębianie się tych nierównomierności ma również wpływ terms of trade, czyli rozpiętość między cenami artykułów rolnych i surowców a cenami produktów wysoko przetworzonych, co również przyczynia się do wzmacniania nierównego podziału dochodów.

W sferze finansów i przepływie kapitałów rodzą się nowe wyzwania dla zachowania bezpieczeństwa ekonomicznego państw. Poprzez znoszenie barier i granic niesie państwom sytuację, w której zmiany kursów walut, stóp procentowych i cen akcji są wzajemnie powiązane wewnątrz kraju ale również zależne od sytuacji w innych krajach. Może to oznaczać, iż niekorzystna sytuacja w jednym państwie czy regionie może przenosić się na inne państwa. Wzrost znaczenia siły rynkowej instytucji finansowych i korporacji transnarodowych, które poprzez możliwości kierowania przepływem pieniądza mogą zagrozić bezpieczeństwu państw, stają się pewnego rodzaju ich zakładnikami.

Przemiany, dające podstawy kumulacji kapitału przez instytucje finansowe miały swój początek w 1971 r., w którym USA poprzez upłynnienie kursów walutowych przestało gwarantować wymienialność dolara na złoto. Wzmocniło to i jednocześnie przyspieszyło procesy liberalizacji rynków finansowych. Zwiększyło również obroty na tych rynkach i

zdominowało rynek towarami. Szacuje się, że obecnie obroty na zagranicznych rynkach walutowych są sto razy większe niż obroty w handlu towarami a 95% wszystkich transakcji na świecie to transakcje finansowe (tylko 5% transakcji dotyczy wymiany towarowej). Informatyzacja ułatwiła ataki spekulacyjne polegające na przenoszeniu nadwyżek pieniężnych, tzw. „gorącego pieniądza” (Szacuje się, że pieniądza elektronicznego jest 12 do 13 razy więcej niż światowe PKB) z krajów o niskich stopach zwrotu do krajów o wyższych stopach zwrotu. Spekulacje finansowe polegają na zawieraniu ryzykownych terminowych transakcji z wykorzystaniem waluty lub innych instrumentów pochodnych, których zyskiem są różnice cenowe. Do głównych rodzajów spekulacji można zaliczyć: opcje, swapy, transakcje forward i futures. Działania takie mogą również wpływać na zmianę kursu walutowego, pogorszenie rachunku obrotów wewnętrznych, boomu kredytowego, szczególnie na rynku nieruchomości oraz akcji i obligacji. Nagły odpływ kapitału spekulacyjnego, przy nieracjonalnej polityce inwestycyjnej i kredytowej może doprowadzić do utraty płynności podmiotów krajowych i obniżenie produktu krajowego brutto.

Podsumowując rozważania na temat wpływu globalizacji na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa, staje się oczywiste, że w sytuacji, w której inwestorzy uczestniczący w operacjach na rynkach finansowych i posiadający znaczący kapitał, których siła przekracza wielokrotnie siłę poszczególnych państw i banków centralnych, pojedyncze państwo o małym potencjale gospodarczym może być zbyt słabe, by zapewnić suwerenność gospodarzom swojego kraju.

Dlatego tak ważna jest dyskusja nad rolą państwa w obecnej rzeczywistości gospodarczej, w której myśl liberalna postuluje likwidację państw z ich narodową walutą, subsydiami, brakiem barier i granic w przepływie towarów, kapitałów oraz ludzi. Kto zatem miałby się zająć rozwiązywaniem problemów zachowania stabilności ekonomicznej i politycznej państw. Czy zatem globalizacja wyklucza bezpieczeństwo ekonomiczne państw?

Poniższa tabela przedstawia zestawienie 10 największych banków działających w Polsce wraz z ich strukturą własnościową.

Tabela 2 Ranking banków w Polsce według sumy aktywów na koniec 2013 roku

<i>Pozycja w rankingu (2013 rok)</i>	<i>Nazwa Banku (narodowość dominująca kapitału)</i>	<i>Suma aktywów (w mln zł)</i>	<i>Struktura akcjonariatu</i>
1.	PKO Bank Polski S.A. (Polska)	199 231	Skarb Państwa - 31,39% - Polska Aviva Otwarty Fundusz Emerytalny – 6,72% - Polska ING Otwarty Fundusz Emerytalny – 5,17% - Polska Pozostali akcjonariusze – 56,72%
2.	Bank Pekao S.A. (Włochy)	158 522	UniCredit S.p.A – 50,1% - Włochy Aberdeen Asset Management – 5,03% - Szkocja Pozostali akcjonariusze – 44,87%
3.	Bank Zachodni WBK S.A. (Hiszpania)	106 089	Banco Santander S.A. – 75,19% - Hiszpania KBC Group NV oraz KBC Bank NV – 16,17% - Belgia Pozostali akcjonariusze – 8,64%
4.	Grupa BRE Bank - mBank S.A. (Niemcy)	104 283	Commerzbank A.G – 69,65% Niemcy ING Otwarty Fundusz Emerytalny – 6,67% - Polska Pozostali inwestorzy – 23,68%
5.	ING Bank Śląski S.A. (Holandia)	86 751	ING Bank N.V. 75,00% - Holandia Otwarty Fundusz Emerytalny PZU „Złota jesień” – 5,10% - Polska Pozostali akcjonariusze – 23,68%
6.	Getin Noble Bank S.A. (Polska)	63 263	LC Corp BV – 38,98% - Polska Leszek Czarnecki – 10,24% - Polska ING Otwarty Fundusz Emerytalny – 7,26% - Polska Getin Holding – 5,66% - Polska Pozostali akcjonariusze – 37,86
7.	Bank Millennium S.A. (Portugalia)	57 017	Millenium bcp – 65,51% - Portugalia ING OFE – 9,30% - Polska Pozostali akcjonariusze – 25,19%
8.	Raiffeisen Polbank w Warszawie S.A. (Austria)	48 645	Reiffeisen Bank International AG – 100% - Austria
9.	Bank Handlowy w Warszawie S.A. (USA)	44 962	Citibank Overseas Investment – 75% - USA Pozostali akcjonariusze 25%
10.	Bank Gospodarstwa Krajowego (Polska)	43 849	Skarb Państwa – 100% - Polska

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.stefczykradzi.pl/200-najwieksze-banki-w-Polsce

Informacje zwarte w powyższej tabeli jasno wskazują na uzależnienie polskich finansów od polityki banków zagranicznych. W pierwszej 10 największych banków znajdują

się tylko trzy banki polskie, w tym PKO Bank Polski z tylko 31% własności skarbu państwa, Getin Noble Bank S.A. (prawie 49% polskiej własności) oraz Bank Gospodarstwa krajowego (bank obsługujący rząd polski).

Zagraniczne inwestycje z jednej strony mogą być źródłem rozwoju gospodarczego państwa i wzrostu poczucia bezpieczeństwa obywateli jak i źródłem zagrożeń. Do korzyści płynących z napływu inwestycji można zaliczyć przede wszystkim: napływ kapitału i nowych technologii, wzrost kultury organizacyjnej i nowych sposobów organizacji pracy, dostęp do rynków międzynarodowych, rozwój infrastruktury informacyjnej, komunikacyjnej i finansowej, zwiększenie wpływów do budżetu, wzrost zatrudnienia i wydajności pracy, poprawa wizerunku kraju i jego pozycji na arenie międzynarodowej. K. M. Książopolski za U. Płowiec i W. Orłowskim (Książopolski, 2004:51) podaje szereg dodatkowych korzyści między innymi: długookresowa poprawa salda obrotów bieżących, wzrostu eksportu i poprawa salda bilansu handlowego, wzrostu konkurencyjności gospodarki, poprawy terms of trade, rozwoju strefy naukowo-badawczej, podnoszenia kwalifikacji kadr krajowych. Inwestycje bezpośrednie mogą również stanowić zagrożenie dla bezpiecznego rozwoju poprzez wzrost deficytu w bilansie handlowym na skutek wzrostu importu, stosowanie preferencyjnych zasad działania prowadzących do redukcji wpływów podatkowych na rzecz państwa. Niebezpieczeństwem również jest nagłe wycofanie kapitału, z danego regionu lub tworzenie krótkoterminowych miejsc pracy poprzez wykorzystywanie siły roboczej tylko do celów bezpośrednio produkcyjnych, niemających dostępu do nowoczesnej wiedzy i technologii. Obcy kapitał może również nie tworzyć powiązań międzygałęziowych, sprowadzając podzespoły tylko i wyłącznie do montażu. Zatem tylko umiejętne wykorzystanie inwestycji zagranicznych jest kluczem do rozwoju gospodarczego regionów i państw.

ŚRODKI AGRESJI UMOŻLIWIAJĄCEJ UZALEŻNIENIE GOSPODARCZE

Zagrożenia ekonomiczne mogą wynikać z działań w postaci: agresji ekonomicznej, czyli celowej działalności ukierunkowanej na destabilizację gospodarki danego państwa w postaci otwartej wojny gospodarczej lub działań zmierzających do uzależnienia, czyli relacji między państwami, które ograniczają swobodę korzystania z własnych zasobów i odnoszenia korzyści (Książopolski, 2004:55).

Agresja gospodarcza zatem może polegać na (Książopolski, 2004:55):

- narzucaniu jednostronnie korzystnych umów międzynarodowych,
- świadomym tworzeniu stanu uzależnienia gospodarczego i technologicznego poprzez

ograniczony dostęp do technologii lub wykup firm posiadających technologie celem wstrzymania jej rozwoju,

- manipulowaniu wskaźnikami ekonomicznymi danego państwa, dzięki wpływowi na gospodarkę danego państwa,
- wstrzymaniu przepływów handlowych, usługowych oraz kapitałowych.

Działania zmierzające do uzależnienia państwa i mające wpływ na załamania gospodarcze mogą przybrać następujące metody: uzależnienie od eksportu do danego kraju w takim stopniu, iż niemożliwa jest poprawa sytuacji poprzez jakąkolwiek zmianę taryfowych lub parataryfowych środków ochrony rynku w danym państwie; uzależnienia od importu z danego kraju w takim stopniu, iż przerwanie lub ograniczenie dostaw może doprowadzić do załamania gospodarczego; uzależnieniu sektora finansowego od systemu danego państwa w takim stopniu iż przerwanie lub ograniczenie przepływu pieniądza może doprowadzić do załamania gospodarczego oraz uzależnienie sektora kapitałowego.

Najogólniej środki wojny ekonomicznej można podzielić na: ekonomiczne, administracyjno-prawne oraz dyplomatyczne (Książkowski, 2004:59). Do środków ekonomicznych mających wpływa na rynek dóbr i usług, rynek pieniężny i na techniczne warunki produkcji zaliczamy: zakaz eksportu do danego kraju dóbr strategicznych, technologii, kapitału inwestycyjnego; presję finansową w stosunku do waluty słabszej (doprowadzenie do dewaluacji i inflacji); zawieranie umów handlowych z klauzulą wyłączności lub prawa pierwokupu a zarazem niedopuszczanie innych potencjalnych kontrahentów do danego rynku; skupowanie lub sprzedawanie nadwyżek dóbr strategicznych w celu wywołania wahań cenowych; wprowadzanie barier celnych; stosowanie uzależniającej pomocy ekonomicznej; wprowadzanie licencji importowych; dokonywanie zmian w formach kredytowania poprzez zmiany stóp procentowych, blokowanie kredytów, cofnięcie gwarancji państwowych; ograniczenia w gospodarce dewizami; ataki cybernetyczne na witryny i serwery instytucji państwowych i finansowych.

Działaniom ekonomicznym często mogą towarzyszyć działania w sferze administracyjno-prawnej, do których można zaliczyć: zakaz współpracy naukowej; zamykanie lub otwieranie granic dla migracji siły roboczej i ruchu turystycznego; zamykanie lub ograniczanie dróg lądowych, portów i lotnisk; zakaz prowadzenia współpracy gospodarczej z ogłoszonymi firmami lub osobami; ogłaszanie blokady gospodarczej bez użycia sił zbrojnych.

Do grupy środków dyplomatycznych można zaliczyć: obniżanie zaufania do firm, rządów, krajów; antyreklama i bojkotowanie zakupu towarów; penetracja polityczno-ekonomiczna zarówno wybranych obszarów, branż, rynków jak i przedsiębiorstw; szantaż – wywieranie

nacisku dyplomatycznego na dany kraj pod groźbą nieformalnych sankcji gospodarczych.

Powyższej wymienione środki agresji ekonomicznej, administracyjnej i dyplomatycznej mogące zostać wykorzystane w wojnie gospodarczej stanowią tylko przykłady takich działań. Współczesne realia gospodarcze wskazują na fakt, że różnorodność środków z każdym dniem się poszerza a ich nowoczesność i wszechstronność zastosowania świadczy o tym, że ma wpływ na ich skuteczność.

Procesy globalizacyjne powodujące pogłębianie się współzależności pomiędzy podmiotami gospodarczymi i państwami, z pewnością mają wpływ na obniżanie się skłonności do agresji ekonomicznej z jednym jednak zastrzeżeniem. Wszystko zależy od potencjału danego państwa/podmiotu gospodarczego, które ma niewątpliwie znaczenie na siłę oddziaływania tych współzależności. Przy nierównych potencjałach lub nierównym traktowaniu może dojść do przejęcia lub uzależnienia a zatem może być zagrożeniem dla suwerenności ekonomicznej danego państwa/podmiotu gospodarczego.

PRZYKŁADY DZIAŁANIA MECHANIZMÓW OGRANICZAJĄCYCH ROZWÓJ I FUNKCJONOWANIE SEKTORA MSP

Do rozwoju sektora MSP niezbędny jest przede wszystkim dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, między innymi kredytów bankowych. Korzystanie z kredytowania może być istotnie ograniczone poprzez tzw. efekt wypierania.

Najogólniej, efekt wypierania (Młodkowski, 2015) można zdefiniować jako zmniejszenie wydatków prywatnych (wydatki na inwestycje i konsumpcję), wywołane wzrostem wydatków publicznych. Klasycznym przykładem działania takiego mechanizmu jest kryzys gospodarczy w Grecji czy Portugalii w 2010 roku. Wzrost wydatków na obsługę ciągle rosnącego publicznego zadłużenia państwa (w Grecji - 130% PKB) powoduje również wzrost emisji obligacji i bonów skarbowych. Te z kolei są chętniej kupowane przez banki jako mało zyskowna ale stała forma lokowania kapitału. Kredytowanie, np.: MSP jest bardziej ryzykowne i może być z tego powodu ograniczana akcja wspierania finansowego tego sektora lub innych wydatków prywatnych. Akcja kredytowa może być również uzależniona od filozofii i strategii centrali banków działających w danym państwie.

Innym źródłem kryzysu może być korupcja władzy. J. Roth (2015:230-231) opisuje różne sposoby korumpowania klasy politycznej i innych decydentów administracyjnych przez korporacje transnarodowe. Głównym celem takich działań jest najczęściej: kontrolowana prywatyzacja lub przejęcie przedsiębiorstw w najbardziej zyskownych branżach gospodarki państwa: energetyka, wodociągi, telekomunikacja, media, handel, transport lotniczy.

Wszystkie działania mają na celu wyeliminowanie konkurencji, przejęcie zysków czy dostęp do rynków zbytu.

Innym przykładem działania mechanizmów ograniczających rozwój, czy wręcz zagrażających funkcjonowaniu MSP jest zbyt duże i niekontrolowane zadłużenie miasta/państwa. Możemy prześledzić ten mechanizm na przykładzie analizy procesu upadku miasta Detroit. Ośrodek przemysłowy, w którym miasto Detroit stanowiło centrum przemysłu motoryzacyjnego, drugie najbogatsze miasto Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, było siedzibą trzech największych firm samochodowych: Chryslera, Forda i General Motors. W najlepszym czasie mieszkało i pracowało tam prawie 2 mln osób. W 2013 roku Detroit ogłosiło upadłość. Głównym źródłem kryzysu było przede wszystkim przeniesienie produkcji samochodów przez główne firmy miasta do krajów azjatyckich oraz ogromne zadłużenie miasta. Zlikwidowanie produkcji spowodowało automatycznie procesy mnożnikowe zmniejszające wpływy budżetowe. Przy drastycznie zmniejszających się dochodach musiało dojść do niekontrolowanego wzrostu deficytu budżetowego. Obniżeniu uległy płace i dochody sektora MSP, doszło do zjawiska masowego bezrobocia i przestępczości. Miasto w konsekwencji musiało zwiększać wydatki na świadczenia socjalne i zaciągać nowe długi na obsługę coraz bardziej rosnącego zadłużenia. W prasie mówi się również o oszustwach i korupcji władz lokalnych jako o przyczynie zapoczątkowania procesu degradacji ekonomicznej miasta Detroit. Wszystkie te mechanizmy doprowadziły w konsekwencji do podniesienia podatków i ograniczenia wydatków na usługi publiczne, m.in. na policję. Wzrost przestępczości doprowadził do wycofania się pozostałych przedsiębiorców z rynku obniżając i tak już niskie wpływy do budżetu miasta.

Przykład upadku ośrodka przemysłowego opartego w głównej mierze na trzech dużych przedsiębiorstwach podkreśla również kruchość i nietrwałość takiej struktury funkcjonowania gospodarki lokalnej. Jest to dowód również na to, że sektor małych i średnich przedsiębiorstw jest gwarantem stałego zabezpieczenia ekonomicznego regionu.

PODSUMOWANIE

Do podstawowych zagrożeń wynikających z procesu globalizacji dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw można zaliczyć te najważniejsze:

- zagrożenia związane z otwarciem na gospodarkę europejską i światową zaostrzającą warunki konkurencji, wymuszającą przede wszystkim innowacyjność techniczną, ekonomiczną i społeczną, często bez wsparcia państwa niemożliwą do osiągnięcia,
- ograniczenie finansowania ze źródeł zewnętrznych MSP poprzez efekt wypierania,

- koszty dostosowania działalności MSP do wymogów rynków zagranicznych i wspólnotowych; zaostrzające się warunki konkurencji na rynku krajowym i międzynarodowym; popieranie rozwoju dużych firm poprzez znoszenie barier prawnych,
- prywatyzacja i przekazanie przedsiębiorstw w najbardziej zyskowych branżach kapitałowi zagranicznemu (handel, banki, telekomunikacja, media, przemysł zbrojeniowy),
- wzrost rozwarstwienia ekonomicznego poprzez tworzenie krajowego rynku zbytu dla prostych i tanich produktów o małych wymaganiach w zakresie jakości,
- brak polityki antykorupcyjnej państwa/władz lokalnych powodującej racjonalizację ekonomiczną działań i wydatków budżetowych związanych z polityką gospodarczą i społeczną,
- struktura gospodarki lokalnej opartej na nielicznych dużych przedsiębiorstwach dostarczających pracy i zleceń dla większości społeczeństwa lokalnego,
- zmniejszenie chłonności rynku – poprzez wyprowadzanie kapitału przez duże zagraniczne firmy (banki, korporacje transnarodowe, przedsiębiorstwa zagraniczne); obniżenie siły nabywczej społeczeństwa,
- uelastycznianie rynku pracy – coraz bardziej powszechne umowy śmieciowe (na czas określony, na umowę zlecenie) co powoduje odpływ wykwalifikowanej kadry do ośrodków o wyższych możliwościach bogacenia się, kurczy się zatem kapitał ludzki uniemożliwiający rozwój zaawansowanych technologicznie przemysłów.

BIBLIOGRAFIA:

- Chomsky N. 1999. Rok 501. Podbój trwa, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa – Poznań
- Księżopolski K. M. 2004. Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Metody i środki przeciwdziałania, Kolor Plus, Warszawa
- Księżopolski K. M. 2011. Bezpieczeństwo ekonomiczne, Dom wydawniczy Elipsa, Warszawa
- Kurek S. i inni 2004. Bezpieczeństwo ekonomiczne Rzeczypospolitej Polskiej, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa
- Madej M. 2007. Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa
- Nowak E i inni 2011. Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego, Difin, Warszawa
- Piotrowski Sz. 2012. Koncepcja global governance a kryzys polityczny i gospodarczy. Uwagi

krytyczne, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego nr 31/2012,

Stańczyk Z. 2004. Konsensus waszyngtoński a reformy w krajach postkomunistycznych, Zeszyty Naukowe nr 2, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Kraków

Roth J. 2015. Cichy pucz, Wydawnictwo Zys i S-ka, Poznań

Wallerstein L. 2006. Nowoczesny system – świat [w:] M. Ziółkowski (red.), Współczesne teorie socjologiczne, Warszawa

Włoch R. 2009. Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa [w:] Bezpieczeństwo państwa: Wybrane problemy, Wojtaszczyk K. A i inni, ASPRA – JR, Warszawa

Żukrowska K. 2013. Ekonomia jako sfera bezpieczeństwa państwa, [w:] M. Żuber i inni, Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie, Difin, Warszawa

www.forbes.pl/100-najwiekszych-firm-w-polsce-2014,ranking,175066,1,1.html

Młodkowski P. Efekt wypierania w gospodarce otwartej, www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt18/27.pdf

INFORMACJA O AUTORZE:

Małgorzata Plecka

Doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Instytucie Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku, specjalista w zakresie: ekonomii, bezpieczeństwa ekonomicznego; aktualnie prowadzi badania w obszarze mechanizmów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego w ujęciu regionalnym.

Kontakt: mmplecka@aol.com

Akademia Pomorska w Słupku, Pomeranian University in Słupsk, e-mail: m_plecka@poczta.onet.pl